

SOCIETĂȚI, ASOCIAȚII, CERCURI CULTURALE TULCENE ÎN PERIOADA 1918 - 1944

Profesor Valentina Postelnicu
Director Arhivele Naționale jud. Tulcea

Un rol important în dezvoltarea culturii tulcene l-au avut societățile, asociațiile și cercurile culturale în fruntea cărora s-au situat acei intelectuali animați de un puternic patriotism, de dragoste și respect față de locuitorii tulcenii și care nu au uitat că pe lângă activitatea profesională au îndatorirea de a contribui la răspândirea culturii în rândul maselor largi de la orașe și sate.

Societățile tulcene au activat fie independent, cu sau fără statut propriu, fie ca filiale ale unor societăți la nivel național. Statutele lor reflectă preocuparea inițiatorilor de a crea un cadru organizatoric optim pentru realizarea prin mijloace proprii a activităților de culturalizare și educare a maselor.

Prezenta lucrare își propune ca pe baza documentelor aflate la Arhivele Naționale Tulcea, să prezinte, pe cât se poate, în ordine cronologică și pe localități, societățile, asociațiile și cercurile culturale tulcene din perioada 1918-1944.

Pentru orașul Tulcea, documentele menționează următoarele societăți: Societatea științifico-literară "Barbu Delavrancea", Asociația culturală "Dobrogea", "Liga culturală" filiala Tulcea, Asociația "Tulcea culturală", Societatea culturală "Armonia", "Cercul studentesc Tulcea".

Societatea științifico-literară "Barbu Delavrancea", a elevilor cursului superior al Liceului Principele Carol, este menționată de documentele anului 1921 ca fiind "singura instituție națională de cultură din acest oraș" și care "nu are altă subvenție decât cotizațiile membrilor". În luna mai 1921, societatea prin Ion Cornățeanu -președinte și Timofti Valeriu -vicepreședinte, cere prefecturii aprobare pentru "a organiza o manifestare culturală prelejuită de aniversarea centenarului lui Vasile Alecsandri cu care prilej să se distribuie cocarde tricolore iar banii rezultați vor servi pentru cumpărarea de cărți și mobilierul necesar bibliotecii". Pe data de 6 septembrie, membrii societății dau reprezentanța teatrală "Pățania lui Burăh"¹. Pe 12 octombrie 1923, Ministrul Instrucției Publice, dr. C. Angelescu, după ce cu o zi înainte participase la dezvelirea bustului lui Spiru Haret, vizitează biblioteca "Barbu Delavrancea" donându-i 10.000 lei și profund impresionat a precizat că "e singura bibliotecă din țară ce o are un liceu"².

Societatea culturală "Dobrogea", înființată în decembrie 1924, avea ca scop "organizarea în oraș și județ de conferințe științifice, educative și literare, de concerte cu iubitorii de muzică, reprezentații teatrale cu conținut moral și patriotic, de serate publice, serbări și excursii". În statutul societății se mai prevedea ca în caz de dizolvare, fondurile ei să fie distribuite ca burse elevilor săraci și merituosi ai Școlii normale de învățători Tulcea³. La data fondării, comitetul de conducere era format din Niculița Comșa - institutoare, Panait Ignat - institutor, Ștefan Petrovici - funcționar. Primul festival artistic a fost organizat la data de 2 februarie 1925, în sala cinematografului "Regal"⁴. În anul 1933, asociația număra 50 de membri și funcționa la Școala primară de fete nr. 1, având ca președinte pe profesorul Panait Ignat⁵.

¹ Arhivele Naționale Tulcea, fond Prefectura județului Tulcea
serv. Ad-tiv., dos.178/1921,f.10,13,1;

² Curierul Tulcei, an II, nr. 63/15 oct. 1923;

³ Arhivele Naționale Tulcea, fond Tribunalul jud. Tulcea, acte autentice, dos. 508/1924, f.70;

⁴ Idem, fond Prefectura ..., ad-tiv, dos.260/1925, f.1;

⁵ Ibidem, dos. 647/1934, f. 35;

Liga culturală - filiala Tulcea, constituită la 1 noiembrie 1931 din 40 membri și având ca președinte pe Alexandru Calaleteanu, funcționa în strada Ștefan cel Mare nr.23, iar biblioteca ei, cu 1041 volume, funcționa la Liceul Principesa Ileana⁶.

Asociația "Tulcea culturală" înființată la 8 noiembrie 1933 de către un grup de intelectuali, avea ca președinte pe doctor Vasile Iorgulescu și vicepreședinte pe avocatul C. Săndulescu⁷. Societatea funcționa la Școala nr.2 băieți⁸.

Asociația culturală "Armonia" a fost înființată la 26 noiembrie 1933 cu scopul de "afirmare și progres a culturii și sportului în masele cetățenilor din orașul și județul Tulcea, pentru luminarea generațiilor de azi și de mâine"⁹. Din comitetul de conducere făceau parte Alexandru Stroia - președinte, Petre Christodorescu și Dumitru Papadumitru - vicepreședinți, N. Calighera - secretar, Constantin Beluri - casier. La data înființării, sediul societății era pe strada Principele Ferdinand nr.20 (azi str. Victoriei).

Cercul studentesc din Tulcea a fost fondat la 1 februarie 1934 având în frunte pe Andrei Sandu - președinte și Ana Ionescu Pisică - vicepreședinte.

Cercul tulcean din capitală s-a constituit în iunie 1935 cu scopul "de a strânge rândurile tulcenilor stabiliți în capitală cu cei stabiliți în restul țării (...), de a lupta pentru promovarea intereselor culturale, economice, sociale ale orașului și județului Tulcea"¹⁰. Orice activitate cu caracter politic era exclusă. În fruntea comitetului de conducere a fost numit Constantin Moisil - președinte, Paul Rotescu, Matei Vasiliu. Membrii aleși erau Constantin Motomancea, ing. Al. Șeibulescu, Ștefan Adam, Gh. Brătescu, Al. Poenaru, Grigore Vasiliu, Stela Vlădescu, Zoe Niculescu. Secretar general a fost ales Cristian Leuiar, casier - Alexandru Topârceanu. Într-o notă semnată de C. Moisil și adresată prefecturii, se anunța vizita la Tulcea a circa 40 membri ai cercului pentru "o rodnică și intensă activitate comună de viitor" și "în speranța că excursiunea Tulcenilor din Capitală va găsi aceeași căldură și dragoste cu care ne îndreptăm și noi spre orașul de care suntem indisolubil legați sufletește(...)"¹¹.

Vizita a fost organizată în zilele de 29-30 iunie 1935 iar fetivitățile ce au avut loc în sălile cinematografului Regal și Select s-au desfășurat după un program aprobat de prefectură și stabilit de directorul Liceului de băieți Principele Carol, de primarul orașului, de chestorul Poliției Tulcea și de directoarea Liceului Principesa Ileana¹².

Referitor la modul de desfășurare a manifestărilor cu muzică, la 2 martie 1934, Ministerul de Interne emite un ordin prin care se interzicea prefecturilor de a elibera autorizații pentru asemenea manifestări fără aprobarea Societății Compozitorilor Români. Ca urmare, pentru aprobarea acestor acțiuni, este numit la Tulcea ca reprezentant al societății, Vasile Tudor.

Pe lângă societățile care aveau sediul în Tulcea, mai funcționau în Sulina societățile culturale "Ioan Nenițescu" și "Freamătul Deltei".

Societatea culturală "Ioan Nenițescu" a fost înființată la 26 noiembrie 1926 de un grup de 50 elevi de liceu în frunte cu elevul Andrei Axente numit președinte, și studentul George Gâscă - vicepreședinte. Societatea funcționa pe strada Regina Elisabeta nr. 38 și avea ca scop "Cultura generală a membrilor săi precum și răspândirea ei în masa poporului"¹³. Societatea a adoptat ca drapel o pânză albastră de formă dreptunghiulară și încadrată de tricolorul românesc, pe care cu litere aurite era scris numele societății.

⁶ Ibidem, dos. 615/1933, f. 7;

⁷ Idem, fond Tribunalul ..., parchet, dos. 105/1933, f.431;

⁸ Idem, fond Prefectura ..., ad-tiv, dos.647/1935, f.35;

⁹ Idem, fond Tribunalul ..., acte aut., dos.615/1934, f.456;

¹⁰ Idem, Prefectura ..., ad-tiv, dos.648/1934-1935, f.20;

¹¹ Ibidem, f. 25;

¹² Ibidem, f. 26;

¹³ Ibidem, dos. 305/1926, f. 7;

Societatea "Freamătul Deltei" constituită la 29 august 1930 din 120 membri, era dotată cu o bibliotecă de 300 volume în limba română și franceză și cu un cor mixt format din 16 persoane¹⁴.

Cercuri culturale pe lângă școli

În anul 1927, ministrul Instrucției Publice, C. Angelescu, trimite Prefecturii Județului Tulcea o notă prin care se cerea înființarea de centre culturale pe lângă școli cu scopul "de a sădi în sufletele populației un cât mai adânc sentiment de solidaritate în jurul ideii de stat român și pentru dezvoltarea conștiinței naționale "căci, în urma războiului întregirii neamului, una din cele mai importante probleme care se pune pentru propășirea acestei țări este problema culturală"¹⁵. Ca urmare, până la sfârșitul anului 1927, în județul Tulcea au fost organizate 29 de cercuri culturale pe lângă școli. În orașul Tulcea, cercul nr.1 "Ion Nenițescu", cu președinte -- Panait Ignat, avea subcentre la Școala nr. 1 băieți, Școala nr.4 fete, Școala nr.4 băieți, Școala nr.2 mixtă, Grădinițele de copii nr. 1,2,4,6, Școala Regele Carol, Școala Principesa Ileana. În anul 1934, cercul funcționa cu 25 membri la Școala nr.1 băieți, având ca președinte pe Ioan Stănculescu¹⁶. În adunarea generală din 29 martie 1942, se hotărăște înființarea unei biblioteci pentru tineretul școlar, sub conducerea învățătorului Gh. Mantu¹⁷. Centrul nr.2 "Spiru Haret", cu președinte Gh. Cristescu, cuprindea subcentrele de la Școala nr.1 fete, Școala nr.2 fete, Școala nr.1 mixtă, Școala nr.2 băieți, Școala nr. 3 fete, Școala nr.3 băieți, Grădinițele de copii nr.3 și 5.

În celelalte localități urbane: Babadag, Isaccea, Măcin și Sulina funcționa câte un cerc cultural conduse de Gușu Apostolescu, Ilev Bogos, Neculai Roziade și respectiv Radu Demetrian.

Pentru comune, documentele menționează centrele culturale școlare de la Agighiol - președinte T. Hoțoiu, Bașpunar (azi Fântâna Mare) - Constantin Bunescu, Beidaud - Vasile Agachi, Beștepe - Ioan Lăpușnean, Caran anchioi (azi Sălcioara) - Neculai Secunoiu, Casimcea - Ioan Clinciu, Hamcearca - Ioan Ionescu, I.C.Brătianu (azi Zaclău) - Ilie Dascălu, Letea - Gh. Pandele, Luncașița - Șimion Leonescu, Mihail Kogălniceanu - Șimion Băncilă, Nalbant - Hristodor Bogos, Pardina - V. Artimescu, Rahman - Petre Vineș, Regele Ferdinand (azi Izvoarele) - Nechia Bonjug, Sf. Gheorghe - C. Goiciu, Slava Rusă - Ioan Vodă, Somova - N. Codreanu, Telița - Ioan Popovici, Turcoaia - Dobre Vlădescu, Zebil - Neagu Botea¹⁸.

Pe lângă societățile, asociațiile și cercurile culturale menționate, în localitățile județului au funcționat cămine culturale denumite de documente și asociații culturale, cu filiale ale Fundației Culturale Regale "Principele Carol". Fur data a luat ființă în anul 1923¹⁹ pentru "educația și cultura poporului", iar în anul 1928 își schimbă denumirea în Fundația Culturală Regală "Mihai I" pusă până la majoratul principelui, sub ocrotirea Reginei Maria²⁰. Doi ani mai târziu, iulie 1930, c mine Fundația Culturală "Voievodul Mihai"²¹.

Căminele culturale județene, orășenești, comunale, având ca scop să înființeze "case de citire", biblioteci, muzee locale, să organizeze șezători cu teatru, conferințe²², își desfășurau activitatea pe secții: cultura muncii, cultura sufletească cu subsecțiile religioasă și morală conduse de preoți și respectiv învățători și a patra secție - cultura minții avea subsecțiile bibliotecă, serbări, șezători conduse de învățători²³. Căminul

¹⁴ Ibidem, dos. 615/1933, f. 6;

¹⁵ Ibidem, dos. 348/1927, f. 24;

¹⁶ Ibidem, dos. 647/1934, f. 35;

¹⁷ Ibidem, dos. 1108/1942, f. 10;

¹⁸ Ibidem, dos. 348/1927, f. 7-10;

¹⁹ Codul Hamangiu, Colecția de legi și decrete, vol. XIII-XIV, 1922-1926, f.695;

²⁰ Ibidem, vol.XV-XVI, 1926-1929, f. 1061;

²¹ Ibidem, vol.XVIII, 1930, f. 633;

²² Ibidem, vol.XIII-XIV, 1922-1926, f. 695;

²³ Arhivele Naționale Tulcea, fond Prefectura ...,ad-tiv. dos.882/1939,f.1;

cultural purta după cum se arată în Regulamentul Căminelor culturale, un nume "ales dintre figurile istorice și ale culturii naționale sau dintre binefăcătorii căminului ori numele unei persoane din localitatea care a săvârșit isprăvi vrednice de pomină sau cuvinte care să tâlcuiască rostul căminului"²⁴. Denumirea căminului se propunea de Sfatul căminului și se aproba de fundație. Sfatul se compunea din primar, notar, membrii corpului didactic, preot, sei post jandarmi²⁵, condus fiind de un președinte ales și de un director numit²⁶.

Cordonarea căminelor culturale se făcea prin Căminul cultural județean al cărui director era și consilierul cultural al prefecturii.

Căminul cultural județean Tulcea "Mircea cel Mare" a fost constituit la 19 martie 1939 având ca organ de conducere Statul căminului compus din următoarele persoane alese: perfectul județului - V.I. Rață, comandantul Legiunii de jandarmi - maior Popa, secretarul Camerei de Agricultură - Zisu Sebe, inspector școlar județean - C.P. Ionescu, medicul primar al județului - dr. Șt. Mazăre, medicul principal veterinar - dr. M. Papazov, șeful serviciului tehnic județean - ing. Atanasiu, președintele Federalei "Gurile Dunării" - Gh. Buzoianu, comandantul Legiunii de străjeri - V. Avramescu și alte persoane. Ca inspector cultural județean a fost numit Nichita Bonjug²⁷.

Sediul căminului cultural a funcționat în imobilul Băncii Federale "Gurile Dunării" de pe str. Isaccea nr.54 iar din ianuarie 1940 în com. Regele Ferdinand (azi Izvoarele), unde avea domiciliul Nichita Bonjug²⁸.

Căminul cultural orășenesc Tulcea a luat ființă în decembrie 1938 din inițiativa unui grup de șapte intelectuali : căpitan - Popescu N. Bucșani, inginer-Atanasiu, V. Grimalschi- administratorul P.A.R.I.D. (Administrația Pescăriilor Statului și Regiunii Inundabile a Dunării), ing. Popescu Alexandu - directorul Gimnaziului industrial, dr. Surugiu, ing. Maria Stroeschi, Constantin Lăpușna. Motivul constituirii- după cum se menționa în statut, era acela că "lipsa unui astfel de așezământ în localitate împiedică dezvoltarea manifestărilor literar culturale, sportive și muzicale". În anul 1939 la conducerea căminului erau menționați - doctorul Iorgulescu - președinte și profesorul Stan Topală - director²⁹.

În Babadag funcționa Căminul cultural orășenesc "O. Tafrali" având ca președinte, în 1942 pe primarul orașului - D. Genuneanu iar ca director pe prof. Al. Dumitriu³⁰. În Isaccea este menționat Căminul orășenesc "Ion Creangă".

Căminul cultural din orașul Măcin "Vasile Constantinescu" a fost constituit în iunie 1933, cu 100 membri, și inaugurat la 26 noiembrie același an. Asociația a funcționat la Școala primară de băieți, având alipit și corul bisericesc³¹.

Până la sfârșitul anului 1939, în localitățile rurale erau constituite următoarele cămine : "Vasile Alecsandri" - Niculițel, "Panait Cerna" - Văcăreni, "Dorobanțul" - Dorobanți, "Cultul Eroilor" - Pecineaga, "Popina" - I.G. Duca (azi Valea Nucarilor), (înființat în 1934), "Nicolae Bălcescu" - Turcoaia, "Regele Carol II" - Mahmudia, "Lumina"- Mircea Vodă, (inaugurat la 7 mai 1939), "Unirea" - Jijila, "E. Cosma" - Regina Elisabeta (azi Luminița), "Sf. Treime" - Greci, "Sf. Dumitru" - Beștepe, "Regele Carol II" - Turda, "Regele Carol II" - Ostrov, "Nicolae Iorga" - Sarighiol de Deal, "Lascarov Moldoveanu" - Sarichioi, președinte și director fiind C.I. Găvenea, "Mircea cel Bătrân" - Topolog, "Mihai Viteazu" - Parcheș, "Gl. Traian Moșoiu" - Corugea, "Mareșal Antonescu" - Satu Nou, "Principele Mihai" - Regele Ferdinand, "Lumina" - Poșta, "Remus

²⁴ Codul Hamangiu, Colecția de ..., vol. XXIII, 1935, f.441;

²⁵ Arhivele Naționale Tulcea, fond Prefectura ..., ad-tiv. dos.1050/1942, f.3;

²⁶ Ibidem, dos.882/1939, f.7;

²⁷ Ibidem, dos.1147/1943, f.4;

²⁸ Ibidem, dos.926/1940, f. 1-2;

²⁹ Ibidem, dos.882/1939, f.1-59;

³⁰ Ibidem, dos.1058/1942, f.44;

³¹ Ibidem, dos.882/1939, f.47;

* Sunt menționate în ordinea menționării lor în documente

Opreanu" - Frecăței, "Regina Maria" - Somova, "Ecaterina Cornățeanu" - Cataloi, "Vlad Tepeș" - Lunca, "Albina" - General Praporgescu, "Apostol Culea" - Beidaud, "Ilie Măgureanu" - C.A. Rosetti, "N.D. Cornățeanu" - Mihail Kogălniceanu, "Valul lui Traian" - Telița, "Sculptor Ion Jalea" - Casimcea, "Gh. Stănescu" - Hagilar (azi Lăstuni), "Prof. I. Bonjug" - Congaz (azi Rândunica), "Ion Ionescu de la Brad" - Regina Maria (azi Horia), "Avântul" - Caraibil (azi Colina), (înființat la 1 iulie 1935), "Marele Voievod Mihai" - Dunavățul de Jos, "Luceafărul" - Calica (azi Iazurile), înființat la 14 dec. 1934.

Mai sunt menționate căminele culturale din Agighiol, Cerna, Dăeni iar în curs de constituire, căminele din Nifon, Chilia Veche, Nalbant, Ceamurlia de Sua, Rahman, Zebil³².

Căminul cultural din Niculițel a fost primul cămin din mediul rural și s-a constituit din fosta societate culturală "Vasile Alecsandri". Aceasta a fost fondată în iulie 1922 de un grup de inițiativă format din Dumitru Niculescu, Dumitru Popa, Carol Garabet, Maria Popescu, Ion Niculescu, Constantin Ștefan. Membrii fondatori trebuiau să doneze bibliotecii societății cel puțin 20 cărți și să plătească o cotizație de 5 lei pe lună³³. Referitor la căminul "Pr. Mihai" din localitatea Regele Ferdinand, documentele menționează că s-a constituit din fosta societate culturală "Pr. Mihai" fondată în anul 1936 pentru "promovarea cunoștințelor cum și a aptitudinilor culturale și artistice ale intelectualilor la sate și țirgușoare (...) să se intereseze de păstrarea în bună stare și îmbogățirea colecțiilor din Muzeul "Regele Ferdinand" din comuna Regele Ferdinand, județul Tulcea, în 1927 de către dl. Nichita Bonjug, directorul școlii din comună"³⁴.

După anul 1941, căminele culturale, filiale ale Fundației Culturale Regale "Regele Mihai I", și-au desfășurat activitatea după un vast program elaborat de Ministerul Propagandei Naționale pentru îndrumarea spirituală a poporului și pentru lămurirea lui asupra chestiunilor actuale ce îl preocupă³⁵. Ca manifestări culturale erau recomandate "comunicările, cântecele, jocurile, jurnalul vorbit, ora de actualități, ora tineretului". Pentru subiectele de conferințe, secția de propagandă a Marelui Stat Major a elaborat o serie de broșuri, afișe, chemări. Răspunderea acțiunilor organizate revenea prefecturii și inspectorilor căminelor culturale județene.

Din rapoartele întocmite de Prefectura Județului Tulcea rezultă că în lunile mai-iunie 1943, în cele 75 cămine ale județului, au fost organizate un număr de 139 conferințe și șezători cu temele: "Înlăturarea primejdiei bolșevice", "Temeiurile luptei noastre în răsărit", "Bolșevismul - primejdie de moarte a neamului românesc", "Țara are grijă de ostașii săi", "Cultul eroilor", "Rolul căminelor culturale în ridicarea maselor". Printre conferențieri s-au remarcat Mihail Kahul - inspector școlar al județului, prof. secundar Nicolae Gălcă - directorul Liceului de băieți Tulcea, Gheorghe Trenchea - învățător din Măcin, primarul E. Borș și învățătoarea Elena Sterpu din Isaccea și mulți alți profesori, preoți care "și-au făcut mai mult decât datoria fiindcă este vorba de cimentarea frontului intern, un comandament moral-național la care trebuie să răspundem cu toții"³⁶. Conferințele erau urmate de cântece patriotice, dansuri populare, recitări.

În ziua de 10 mai 1943, Căminul județean sprijinit de prefectură, a organizat un concurs de cântece, porturi și dansuri naționale la care au participat 10 echipe din județ. Pe primul loc s-a clasat echipa căminului cultural "Traian Moșoiu" din Corugea, formată din 15 membri și condusă de preotul V. Popescu, iar pe locurile următoare echipele Liceului teoretic de fete din Tulcea și a școlii profesionale de fete Tulcea, conduse de M. Grigorescu și respectiv A. Agopian³⁷.

³² Ibidem, dos.882/1939, f.47;

³³ Ibidem, dos.210/1922, f.13;

³⁴ Ibidem, dos.642/1936, f.41;

³⁵ Ibidem, dos.114/1943, f.1;

³⁶ Ibidem, dos.114/1943, f.20;

³⁷ Ibidem, dos.114/1943, f.20-21;

Un alt așezământ cultural, menționat de documentele anului 1942, este biblioteca Panait Cerna ca fiind "singura bibliotecă din oraș" (Tulcea n.n.). Biblioteca, condusă de avocat Traian Radu, funcționa pe strada Sf. Nicolae iar la data de 12 iunie 1942 este închisă de chestorul Poliției Tulcea, "din motive de siguranță"³⁷.

În anul 1948, prin decizia 665 a Fundației Culturale, sfaturile căminelor județene, orășenești și comunale sunt înlocuite de comisiile interimare, "compuse din cadre bine verificate care să contribuie la ridicarea nivelului cultural al maselor largi populare pe linia profundelor schimbări economice, sociale, politice, petrecute după 23 August 1944 și mai ales după 6 martie 1945"³⁸.

Din anul 1949, activitatea culturală a județului va fi îndrumată și controlată de secția de învățământ și cultură din cadrul noului organ administrativ local - Comitetul Provizoriu Tulcea³⁹.

³⁷ Ibidem, dos.1118/1942, f.8;

³⁸ Ibidem, dos.1498/1948, f.1-2;

³⁹ Idem, fond Prefectură...,Comitetul Provizoriu Tulcea, dos 68/1949, f.5-6.